

hirtelen megáll a beszédben. Két kezét a csípőjére teszi és feszülten figyelő arccal kissé lehajol a tömeg felé. Várja, mit felel a nép arra, amit ő mond. Mert ők ketten : a Duce és a nép, a Palazzo Venezia erkélyéről lehulló keményveretű acélmondatokban és a Piazza Venezia fel-felharsogó tömegfelkiáltásokban, — a legcsodálatosabb dialógust folytatják. Csak a görög tragédiákban van meg ez a rendkívüli és különleges egység, a scene előterében felmagasodó egyéni szó és a kórusok felmorajló hangjai között. A kettőnek együtt van értelme igazán.

A próféták mindig világosak, csak az emberek gondolkozása sötét, akik nem értik meg. Mussolini azonban politikai próféta, akinek mindig le kell mennie a tömegeknek arra a színvonalára, amelyen az megérteni és felfogni tud, hogy az értelem e síkján magához emelhesse a tömeg lelkét abba a magasságba, ahol az ő eszméi és gondolatai szárnyalnak. Mussolini tehát igyekszik mindig félre nem érthetően, azzal a közönséges és mégis magasabbrendű világossággal beszélni, amivel valamikor Szokratész az athéni utcán beszélt. Annyi bizonyos, hogy a Duce nem Cicero iskolájából való, stílusa sokkal inkább hasonlít Caesaréhoz, mint ahogy egyénisége is Itália történelmének ehhez a rendkívüli alakjához áll legközelebb.

Mussolini beszédei sohasem egyoldalúak és sohasem hízelenek a tömegnek. De bármilyen lenyűgözőek, azért sohasem bántóan parancsolóak. A napoleonok mindig kötelességükre figyelmeztetik az alattuk álló tömegeket, a néptribunok a hízelen és bálványozás hangján mindig a jogairól beszélnek. A Duce a kötelességről és a jogról sohasem beszél külön, mert gondolatában — ahogy ő fejezi ki magát — a fascizmus doktrínájában, — ez a kettő el nem választható. Soha nem csillantat meg egyetlen reményt sem anélkül, hogy a kiküzdés nagy veszedelméről és felelősségéről ne beszélne, de sohasem követel semmit a néptől anélkül, hogy ne tenne olyan ígéretet érte, amelyről mindenki tudja, — ezt meg fogja tartani.

Mussolini egész szónoki egyénisége annak az elvnek megtestesülése, amelyet egyszer úgy fejezett ki, hogy ők szembeszállnak a kényelemmel, ezzel a bálvánnyal, amelyet a XIX. század elpuhult polgári gondolkozása mint valami legfőbb jót állított az emberiség elé. Mussolini minden szava harc, küzdelem a magasabbrendűségért. A jobbnak, az igazabbnak és a szebbnek a győzelméért való küzdelem. Ahogy egész lénye és egész állampolgári egyénisége a cselekvés jegyében áll, a szónok Mussolini is cselekvő állampolgár. Szavain át a tett, a cselekvés, az erő és az akarat indul mindig újra meg újra hódításra és — győzelemre.

## **E FEKETE SZAVAK MÖGÖTT ZENÉLNEK.**

*Ezek a fekete szavak is élnek:  
Nem gyász a létük és nem holt betű,  
Ezek mögött egy messze hegedű  
Zokog derűt az emberek szívének.*

*E fekete szavak mögött zenélnek:  
Nem látni meg, a hirt ki zengeti,  
Nevén kívül csak szíve van neki  
És aki szól, az is csupán a lélek,*

*A lélek, aki lelkeket keres,  
Akiknek még zenélni érdemes  
Bús halk zenét a ritka jó örömről,*

*Csendes zenét, mert érzik, mint  
magam,  
Az ajtó zárva csak hiába van:  
A vén halál fülel és ránk dörömböl.*  
Zalai Fodor Gyula.